

Grannsamverkan

»LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE
IDÉSKRIFT # 6 FRÅN
BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET«

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln
eller hos fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm.
telefon 08-690 91 90 fax 08-690 91 91
e-post order.fritzes@liber.se

PRODUKTION

brottsförebyggande rådet, information och förlag
box 1386, 111 93 Stockholm
telefon 08-401 87 00 fax 08-411 90 75
e-post info@bra.se
brå på Internet www.bra.se
issn 1100-6676 isbn 91-38-31718-4
redigering Titti Hasselrot
illustration Kari Modén/Agent Form
layout och grafisk produktion Johanna Blomberg
tryck Elanders Gotab AB Stockholm 2000
© brottsförebyggande rådet

INNEHÅLL

Förord	5
Inledning	7
kapitel 1. Granssamverkan	9
Närpolis och närsamhälle	10
Startmaterial	10
Organisation	11
Initiativ	12
Upptaktsmöte	13
Översyn	13
Krav	14
Stöldskydd	14
Meddela grannar	15
Uppmärksamhet	15
Skyltning	16
Inbrottsstöld	16
Löpande drift	16
Preventiva mekanismer	17
Utvärderingar	18
kapitel 2. Granssamverkan och brottsprevention	21
Brott och bebyggelse	23
Vardagliga rutiner	24
Tre preventiva principer	24
Tre praktiska spår	26
kapitel 3. Exempel på svenska erfarenheter	29
Strömsbruk, Nordanstig	30
Starten	31
Verksamheten	31
Resultat	32
Ängelholm	33
Starten	33
Verksamheten	34
Resultat	36
Rissne	37
Ryd	38
Tyresö	40

kapitel 4. Utvecklingsmöjligheter	45
Annat än brott	46
Annat än bostadsbrott	46
Annat än småhus	47
Anslutning	48
Aktivitetsnivå	48
Avslutning	49
Avigsidor	49
Avgränsningar	51
Ansvaret	52
kapitel 5. Lokala brottsförebyggande råd	55
Identifiera behov	56
Inhämta och sprida information	56
Starta	56
Stödja	57
Utvidga	57
Utvärdera	58
Några aktörer	60
Svenska Stöldskyddsföreningen	60
Försäkringsbolagen	60
Räddningstjänsten	61
Fastighetsägarna	61
Hyresgäströrelsen	61
Bostadsrättsföreningar	62
Villaföreningar	62
Civilförsvarsförbundet	62
Mer information	64

Förord

Detta är den sjätte i raden av idéskrifter om lokalt brottsförebyggande arbete som Brottsförebyggande rådet (**brå**) ger ut. Bland dem som engagerar sig i lokala brottsförebyggande råd eller motsvarande samverkansformer finns det ett behov av impulser om hur man kan arbeta för att förebygga brott och öka tryggheten.

I denna skrift presenteras och diskuteras grannsamverkan, en av många tänkbara verksamheter som kan samordnas av ett lokalt råd. Metoden har nu använts i ungefär 30 år och fortfarande är utvecklingsmöjligheterna stora. Grannsamverkan behöver exempelvis inte bara bedrivas där det är lättast att komma i gång, vilket brukar vara i småhusområden. Tvärtom är utvecklingsmöjligheterna av allt att döma störst i områden med övervägande flerfamiljshus.

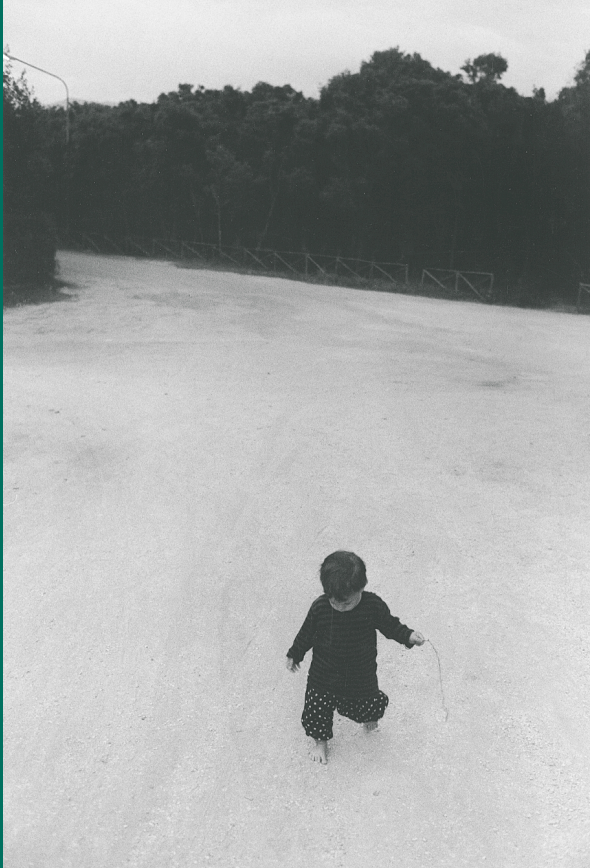
Grannsamverkan kan också expandera till att omfatta andra brott än bostadsrelaterade brott och otrygghetsproblematik. Boendeflytande och trivsel i vid bemärkelse kan byggas upp och utvecklas kring grannsamverkan. Det finns också anledning att uppmärksamma vilka negativa konsekvenser grannsamverkan kan få. Detta och mycket annat berörs i denna skrift.

Underlaget till beskrivningarna av grannsamverkan på fem orter har tagits fram av Annika Eriksson, Polismyndigheten i Stockholms län. Värdefulla synpunkter har lämnats av Björn Astborn, Rikspolisstyrelsen, Helena Bohlin, Hyresgästernas riksförbund, Tommy Bringholm, Polismyndigheten i Uppsala län, Sven-Åke Claesson, Polismyndigheten i Stockholms län, Roy van Dalen, Polismyndigheten Värmland, Anders M. Johansson, Civilförsvarsförbundet, Fred Larsered, Svenska Stöldskyddsföreningen, Ulf Malm, Malmö samt slutligen Jan Möller, Västerås kommun.

Skriftens författare är Erik Grevholm, verksam vid **brå**.

Stockholm i december 2000

Ann-Marie Begler

I det moderna samhället har de vardagliga aktiviteterna, som utbildning, arbete och fritid, blivit mer splittrade i tid och rum, vilket innebär att tillsynen av personer och ägodelar har försvagats.

Inledning

Det moderna sättet att leva har förändrat förutsättningarna för brottsligheten. Förr bodde och arbetade man ofta på en och samma plats, vilket gjorde att man hade god överblick över sina närmaste, sina tillhörigheter och sina grannar. I det moderna samhället har de vardagliga aktiviteterna, som utbildning, arbete och fritid, blivit mer splittrade i tid och rum, vilket innebär att tillsynen av personer och ägodelar har försvagats. Tidigare var personer och objekt helt enkelt naturligt övervakade. Dessutom var mängden attraktiva brottsobjekt färre – och inte minst av annat slag. Handelsbodens eller de handelsresandes kontrollerade och smala sortiment har bytts mot varuhusens lockande och svagt skyddade utbud av varor. Mängden begärliga brottsobjekt har ökat explosionsartat. Dessa förändringar har bidragit till att brottsligheten ökat.

Givetvis ska man inte romantisera situationen i Sverige för ett hundratal år sedan. Livet var otruggt för många och armodet var utbrett. Fylleriet var omfattande. Man slog och blev slagen. Men samtidigt fanns alltså många omständigheter som dämpade framför allt stöldbrottsligheten, till exempel närheten mellan människorna, de långsamma förändringarna och förflyttningarna och det magra utbudet av attraktiva oskyddade brottsobjekt.

Situationen med ett funktionsuppdelat livsmönster skapar tomrum som behöver fyllas. Det finns ett behov av att återupprätta några av de sociala mekanismer som gått förlorade. Tiden kan inte vridas tillbaka. Men det finns metoder där folk som bor nära varandra tillvaratar grannskapets möjligheter.

Grannar har i alla tider samverkat för att skapa trygghet och motverka brott kring boendet. I dagens samhälle måste man ofta organisera samarbetet för att det ska fungera. Det är sådan organiserad grannsamverkan som denna skrift handlar om.

Grannsamverkan har blivit ett samlingsnamn för åtgärder som innebär att de boende i ett område bildar ett brottsförebyggande nätverk.

kapitel 1.

Grannsamverkan

Grannsamverkan har blivit ett samlingsnamn för åtgärder som innebär att de boende i ett område bildar ett brottsförebyggande nätverk. Den första organiserade grannsamverkan som det finns uppgifter om startade i Portland, Oregon, USA år 1966. Initiativet var ett samarbete mellan polisen och en brottsförebyggande kommitté som de boende bildat. En mer känd verksamhet – den första grannsamverkan som dokumenterades utförligt – påbörjades i Seattle år 1972.

Närsamhälle och närpolis

Framväxten av grannsamverkan i USA hängde samman med att polisens arbete förändrades i riktning mot mer community policing, vilket är jämförbart med närpolisverksamhet i Sverige. Arbetssättet innebär att polisen arbetar mindre reaktivt och mer tillsammans med medborgarna, med lokala myndigheter och andra som påverkas av och som själva kan påverka brott och ordningsstörningar i lokalsamhället. Detta gav upphov till ett fördjupat samarbete mellan polis och andra lokala aktörer och nya former av patrullering. I USA tog denna utveckling fart under 1970-talet – och med den grannsamverkan. Till Sverige kom grannsamverkan i mitten av 1980-talet. Först i landet anses ett småhusområde i Ryd i Linköping ha varit.

Startmaterial

Grannsamverkan läggs vanligtvis upp och genomförs med stöd av informationsmaterial som producerats för ändamålet. I de material som finns att tillgå beskrivs hur man får igång och driver grannsamverkan, inklusive checklistor av olika slag.

Det mest använda materialet i Sverige framställdes av Svenska Stöldskyddsföreningen (ssf) i mitten av 1990-talet. Eftersom mycket hänt på det brottsförebyggande området har ssf nu arbetat fram ett nytt material. En framträdande skillnad är att intresserade inte längre uppmanas att i första hand vända sig till polisen, utan till det brottsförebyggande rådet i kommunen, även om polisen fortfarande hålls fram som en viktig faktor för att grannsamverkan ska fungera väl. Materialet kan kostnadsfritt beställas från ssf. (Mer information om ssf finns på sidan 60.)

Ett annat material har tagits fram av polisen i Stockholm och Brottsförebyggande centrum i Stockholms stad, i samverkan med försäkringsbolag. Detta används i stor skala just i Stockholmsområdet. I en del som vänder sig till de boende ges information på nio språk utöver svenska.

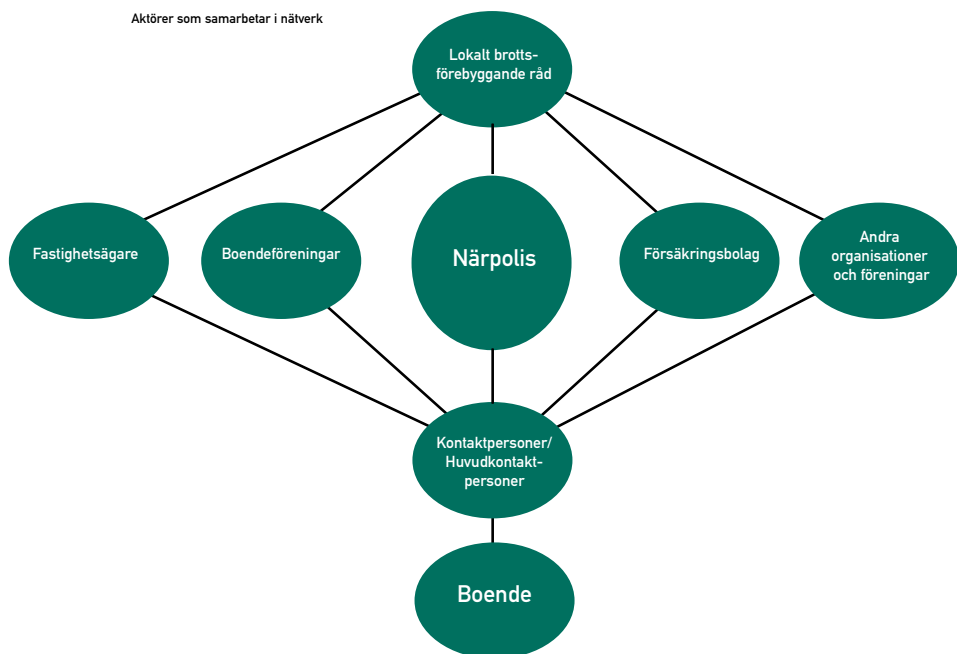
Organisation

Grannsamverkan kan organiseras på olika sätt. Inte minst skiljer sig förutsättningarna åt mellan områden med flerfamiljshus, småhus och fritidshus. I samverkansgrupperna ingår dock ofta mellan 10 och 20 hushåll. I mindre samhällen och byar händer det att samtliga hushåll ingår. I flerfamiljshus kan det, beroende på storlek, handla om ett kvarter, en fastighet eller ett trapphus. Finns det en bostadsrättsförening är detta ofta en bra enhet. I områden med fritidshus krävs det vanligtvis särskilda lösningar med större samverkansenheter och rullande tillsynsschema.

Fungerande kontaktvägar är en viktig beståndsdel i grannsamverkan. Samverkansgruppen företräds av en eller flera kontaktpersoner, som håller kontakt med en huvudkontaktperson. Huvudkontaktpersonen fungerar som sammanhållande länk för flera samverkansgrupper, hur många beror förstås på hur omfattande verksamheten är. Huvudkontaktpersonen svarar också för kontakterna med de parter som samverkar, exempelvis polisen, försäkringsbolag, fastighetsägare och hyresgästföreningar. Dessutom har huvudkontaktpersonen en viktig funktion när det gäller att få i gång nya samverkansgrupper.

Aktörer som samarbetar i grannsamverkan:

- lokalt brottsförebyggande råd
- närpolis
- försäkringsbolag
- fastighetsägare
- hyresgästförening, bostadsrättsförening och andra organisationer och föreningar
- huvudkontaktpersoner
- kontaktpersoner
- boende.

Initiativ

Vem som tar initiativet till grannsamverkan skiftar. Ofta är det de boende själva som efterfrågar grannsamverkan. Hittills har det varit vanligast att man i så fall vänt sig till polisen, som ägnat mycket energi åt att stödja grannsamverkan. Andra gånger kommer initiativet från polisen eller någon annan part, som kanske också erbjuder sig att organisera verksamheten.

Det pågår en utveckling mot att andra än polisen tar allt större ansvar för grannsamverkan och andra brottsförebyggande verksamheter, till exempel kommunen genom lokala brottsförebyggande råd. Dessutom säger erfarenheterna att polisen ofta är mest aktiv då grannsamverkan startas, men att initiativet efterhand allt mer förskjuts till andra aktörer, exempelvis föreningar. Det ligger i sakens natur att grannsamverkan i första hand är ett samarbete mellan grannar, inte en form av polisverksamhet.

Upptaktsmöte

Verksamheten inleds vanligtvis med att man kallar till något slags upptaktsmöte. Finns det redan grannsamverkan i närheten är det ibland huvudkontaktpersonen som är sammankallande. Till mötet inbjuds intresserade deltagare inklusive tänkbara kontaktpersoner, polisen och inte sällan företrädare för något försäkringsbolag.

Vid upptaktsmötet utses i regel kontaktmän. Dessutom beslutas om hur kontakterna ska upprätthållas inom samverkansgruppen, med huvudkontaktperson och med polisen och eventuella andra aktörer, exempelvis försäkringsbolag eller fastighetsägare. En viktig resurs är också föreningar av olika slag, till exempel hyresgäst- och bostadsrättsföreningar. Förteckningar upprättas över kontaktpersoner, och överlämnas till polisen. I övrigt används det inledande mötet åt att förbereda igångsättandet av grannsamverkan. Ett första steg brukar vara att engagera fler deltagare till samverkansgrupperna, vilket är en uppgift som vanligtvis vilar på kontaktpersonerna. I denna del finns det färdigt material som kan komma till användning. Metoder som förekommer är lappar i brevlådor, dörrknackning, anslag och telefonkedjor. Kontaktpersonen upprättar också en förteckning över alla som ingår i samverkansgruppen, som överlämnas till huvudkontaktpersonen.

Översyn

Nästa steg brukar vara en översyn av den allmänna säkerheten i området. Översynen kan göras av huvudkontaktpersonen i samarbete med en person som är van att tänka i brottsförebyggande banor. Å andra sidan kan även lekmän relativt snabbt sätta sig in i vilka omständigheter som underlättar brottslighet och skapar otrygghet. Saker som kontrolleras är belysning och låsinstallationer. Handlar det om flerfamiljshus kan man undersöka möjligheterna för inbrottstjuvar att röra sig mellan olika delar av fastigheten. Då det gäller småhus förvissas man sig om att deltagarna sett över sitt stöldsdydd. Det finns också anledning att undersöka möjligheterna att parkera bilar och cyklar på ett säkert sätt.

Krav

De material som används gör att det vanligtvis ställs vissa minimikrav för att vara med i grannsamverkan. Deltagarna måste i regel:

- se över stöldskyddet och förvara stöldbegärlig egendom på ett säkert sätt,
- märka och dokumentera stöldbegärlig egendom,
- meddela när man är bortrest mer än en vecka samt
- rapportera misstänkta händelser och beteenden till kontaktpersonen eller polisen.

I många fall utökas verksamheten med andra inslag, till exempel återkommande möten och andra former av informationsutbyte. Ett stående inslag brukar vara att hälsa nyinflyttade välkomna och informera om grannsamverkan. Om det finns en hyresgästförening i området har denna ofta tillgång till en lokal som kan användas för möten och sammankomster. I materialen om grannsamverkan diskuterar man dessutom installation av larm. Larm beskrivs dock som ett komplement till övriga åtgärder. Verksamheten kan utvidgas till att omfatta andra säkerhetsåtgärder, exempelvis rörande brand och vattenskador. I sådana fall involveras ibland räddningstjänsten.

Stöldskydd

En del i grannsamverkan är att deltagarna uppmanas att se över stöldskyddet. Det handlar om att analysera behovet och vidta förbättringar i fråga om till exempel entrédörrar, fönster, källare, vindar, garage och förvaring av värdesaker och nycklar. Märkning av egendom gör det lättare att spåra och återlämna stulet gods. Ansvar för märkutrustningen har huvudkontaktpersonen och kontaktpersonerna. Uppmaningen att dokumentera stöldbegärlig egendom hänger samman med att många inte har detaljkunskaper om sina tillhörigheter, till exempel vilken modell och vilket tillverkningsår en viss ägodel har. Detta är uppgifter som ibland är nödvändiga i kontakter med försäkringsbolag och polis då man exempelvis råkat ut för ett inbrott. Förutom att upprätta en lista uppmanas deltagarna att fotografera eller videofilma föremål.

Meddela grannar

Kravet på att meddela om man reser bort mer än en vecka innebär att de som är bortresta kan få sin bostad tillsedd. Konkreta åtgärder kan då vara att ta hand om posten, klippa gräsmattan, skotta snö, hänga ut tvätt och se till att lampor tänds vid olika tidpunkter m.m. Systemet hjälper också till att hålla verksamheten vid liv.

Uppmärksamhet

Den del i grannsamverkan som oftast förs fram som verkningsfull är att nätverksdeltagarna är vaksamma på misstänkta händelser eller beteenden och rapporterar sådana till sin kontaktperson, eller i akuta situationer till polisen. Polisen brukar betona vikten av att deltagarna i grannsamverkan inte i onödan utsätter sig för risker genom att agera handgripligen, utan i första hand observerar, noterar signalement och ställer upp som vittnen. Samtidigt informeras det också om att det i vissa fall kan vara bra att, genom att ge sig till känna, göra en gärningsman uppmärksam på att han är iakttagen. Det måste dock framhållas att grannsamverkan och liknande verksamheter som bedrivs av frivilliga inte ska inriktas mot personer som uppfattas som misshagliga, utan i första hand mot platser, situationer och andra omständigheter som gör brott möjliga.

Skytt från SSF.

Skyltning

När verksamheten har etablerats och de grundläggande åtgärderna vidtagits kan skyltar och dekalers sättas upp som talar om att det finns grannsamverkan i området. I områden med flerfamiljshus bör fastighetsägaren medverka i denna del. Det är förstås verksamheten och inte skyltarna som i första hand förebygger brott. Men tanken är också att potentiella förövare ska ta intryck och avstå från att försöka begå brott i området, och att skyltarna även ska tjäna som en påminnelse för de boende. Skyltar och dekalers kan rekvireras kostnadsfritt från ssf (se sidan 60). Skyltarna måste vara hela och väl synliga. Därför är det viktigt att återkommande kontrollera och vid behov byta ut skyltarna.

Inbrottsstölder

Målsättningen för de flesta verksamheterna är i första hand att förebygga inbrott i bostäder eller fritidshus och, då det gäller flerfamiljshus, också inbrott i källare och på vindar. Ibland utvidgas målsättningen till att omfatta andra brott, exempelvis skadegörelse och brott mot bilar. Det händer att ytterligare andra målsättningar förs fram, exempelvis minskad rädsla för brott, förbättrad relation mellan polisen och allmänheten, ökad anmälningsbenägenhet, en mer positiv bild av grannskapet och förbättrad livskvalitet.

Löpande drift

I vissa fall är merparten av den organiserade verksamheten förlagd till inledningskedet. I detta skede knyts deltagare till verksamheten, översyner och utbildningar genomförs, ägodelar märks och skyltar och dekalers sätts upp. Därefter händer det att den synliga aktiviteten inskränker sig till att deltagarna meddelar när de är bortresta eller att de som organiserar verksamheten sprider viss skriftlig information.

Andra gånger är aktiviteten fortsatt hög. Ett vanligt inslag är då återkommande möten för deltagarna. Mötena kan användas till att repetera de obligatoriska inslagen i grannsamverkan och till att diskutera utvecklingsmöjligheter. Ofta bjuder man in personer med särskild kompetens, till exempel företrädare för försäkringsbolag, den lokala brottofferjouren, räddningstjänsten eller lässmeder. Annat som

många gånger bidrar till att hålla intresset vid liv är att regelbundet sprida information, till exempel i form av ett enkelt nyhetsbrev. Det kan till exempel vara motiverat att informera om vilka brott som begåtts i området och vilka brott som polisen befarar inför den närmsta tiden. På senare år har det också blivit vanligare att lägga ut information om grannsamverkan på en egen webbplats på Internet, inklusive uppgifter om brottsligheten i området. Det är däremot olämpligt och kan också vara olagligt att sprida information om, eller beskrivningar av, personer som på en eller annan grund misstänks för brott. Uppmärksamheten bör i stället ägnas situationer och omständigheter som skapar en grogrund för brott.

Preventiva mekanismer

Idén om grannsamverkan bygger på de preventiva mekanismerna som kallas grannskapsprevention (se avsnittet Tre preventiva principer, sid 24). De två huvudkomponenterna är att brott kan förebyggas och tryggheten ökas genom:

- ändrat beteende bland potentiella brottsoffer för att minska tillfällena till brott, till exempel genom förbättrat stölskydd och
- lokalt samarbete för att öka samhörigheten och därmed den sociala kontrollen.

Det finns flera åtgärder i grannsamverkan som syftar till att ändra beteendet bland potentiella brottsoffer för att därmed minska tillfällena att begå brott:

- att stölskyddet förbättras
- att tillhörigheter märks och dokumenteras
- att man vidtar åtgärder så att det inte ska märkas om en bostad står tom
- att deltagarna iakttar misstänkta beteenden och vid behov rapporterar till kontaktpersonen eller till polisen.

Det faktum att deltagarna ökar sina ömsesidiga kontakter är exempel på sådant som kan leda till ökad social kontroll och ett förbättrat socialt klimat i grannskapet. Detta kan i sin tur leda till fler gemensamma

aktiviteter och ökad trivsel samt bidra till att bryta social isolering.

Något som ytterligare kan bidra till att minska brottsligheten är att det ökade informationsutbytet mellan deltagarna och polisen kan leda till att brott klaras upp och att de skyldiga tas i förvar, och därför under en tid blir oförmögna att begå brott i området.

Utvärderingar

Utvärderingar är först och främst en viktig källa till kunskap om grannsamverkan. Det finns inga svenska vetenskapliga studier om grannsamverkan, men däremot många från USA och Storbritannien.

Mycket av intresset i utvärderingarna riktas mot vilka som deltar i grannsamverkan. Bilden som framträder är inte helt entydig. Det finns viss övervikt för resultat som pekar på att deltagarna framför allt är män, relativt högt utbildade, medel- eller höginkomsttagare och som äger sin bostad. Bostaden är ofta ett enfamiljshus i ett socialt och ekonomiskt enhetligt område. Många utvärderingar visar också att de som deltar i grannsamverkan tenderar att vara aktiva i föreningar och andra sammanslutningar. Dessutom brukar de bedömas som väl integrerade i sitt område, till exempel i kraft av att de har bott där länge. Grannsamverkan är också vanligast i relativt välmående områden. Däremot är grannsamverkan förhållandevis ovanlig där behoven är särskilt stora, exempelvis i områden med hög brottslighet, otrygghet och andra problem. Försök att skatta aktivitetsnivån tyder på att den i många fall är mycket låg. Ofta är det också ganska få av de boende i områden med grannsamverkan som deltar aktivt.

Den fråga som väcker störst intresse är onekligen vilka effekter grannsamverkan har eller kan ha. Framför allt har man undersökt effekterna på registrerad brottslighet, självrapporterad brottslighet respektive oro för brottslighet. Resultaten från utvärderingarna är dock så splittrade att det är svårt att ge ett sammanfattande utlåtande. En bidragande orsak är att utvärderingarna är genomförda med olika metoder. En annan är att verksamheterna skiljer sig kraftigt åt. En småskalig verksamhet i ett villaområde kan exempelvis ge helt andra erfarenheter än en storskalig verksamhet i ett flerbildningsområde.

I litteraturen om grannsamverkan berörs sällan ekonomiska aspekter.

Anledningen till detta kan vara att åtgärden i regel är förenad med blygsamma kostnader. Om brott förebyggs med grannsamverkan, är verksamheten därför också i regel kostnadseffektiv.

Det finns också några potentiellt negativa aspekter av grannsamverkan som ofta diskuteras, men som det i stort sett saknas systematisk kunskap om. Kapitel 4, Utvecklingsmöjligheter, tar upp dessa.

En stor del av vardagsbrottsligheten begås i bostadsområden och i anknytning till boendet. Många av dessa brott kan påverkas genom grannsamverkan.

kapitel 2.

Grannsamverkan och brotts- prevention

En stor del av vardagsbrottsligheten begås i bostadsområden och i anknytning till boendet. Många av dessa brott kan påverkas genom grannsamverkan. I Sverige polisanmäldes år 1999 exempelvis över 16 000 inbrott i bostäder, 13 000 inbrott i fritidshus och närmare 24 000 inbrott i källare och på vindar. Dessutom anmäldes nästan 20 000 stölder i bostäder eller i källare och på vindar som inte skett i samband med inbrott. De vanligaste anmälda brotten är dock de så kallade fordonsrelaterade brotten, varav en betydande del begås i bostadsområden. Ett annat brott som är vanligt i bostadsområden är skadegörelse i form av bland annat klotter.

Tabell 1: Antal polisanmälda brott år 1999 för några brottstyper avrundat till närmaste hundratal.

Brottstyp	Antal polisanmälda brott
Inbrottsstöld i villa, radhus eller dylikt	10 600
Inbrottsstöld i lägenhet	6 000
Inbrottsstöld i källare och på vind	23 700
Inbrottsstöld i fritidshus	13 100
Stöld utan inbrott i bostad m.m.	19 700
Tillgrepp av bil	64 800
Tillgrepp av cykel	95 500
Stöld ur och från motorfordon	154 100
Skadegörelse	111 300
Dessa brott sammanlagt	498 800

Trots att de bostadsrelaterade brotten är många är risken för att drabbas låg för många enskilda hushåll. Undersökningar visar dock att de boendes bedömningar av brottsligheten ofta sammanfaller med den bild som framträder utifrån den anmälda brottsligheten. Brott mot bilar och cykelstölder bedöms ofta som de största problemen i bostadsområdet, följda av inbrott i bostäder, källare och på vindar.

Brott och bebyggelse

Olika orter är olika drabbade av brott. I allmänhet begås fler brott per invånare ju större folkmängden är och ju högre befolkningstätheten är. Skillnaderna är också stora inom samhällena, både vad gäller nivån och strukturen på brottsligheten, vilket bland annat framgått av kartläggningar av lokal brottslighet som brå genomfört (brå, 2000a; brå, 2000b).

Särskilt utsatta är vanligtvis centrumdelarna, med sina koncentrationer av affärs- och nöjesliv. Förutom inbrottsstölder i butiker, kontor med mera är fordonsrelaterade brott samt våld och skadegörelse speciellt vanliga i de centralt belägna områden där de flesta bor i flerfamiljshus.

Övriga bostadsområden på en ort kan man framför allt dela in i områden med övervägande flerfamiljshus och områden med mest småhusbebyggelse. I områden med flerfamiljshus är brottsligheten mer omfattande. Bland annat är nivåerna relativt sett höga då det gäller fordonsrelaterade brott, skadegörelse, utomhus- och inomhusvåld och inbrott i källare och på vindar. Däremot är inbrotten i bostäder inte särskilt vanliga. Bostadsinbrotten drabbar i stället boende i småhus, som däremot är förhållandevis förskonade från övriga nämnda typer av brott.

Mest brottsutsatta områden i en tätort är i regel, i fallande ordning:

- centrumdelarna
- områden med övervägande flerfamiljshus
- områden med övervägande småhus.

Mönstret för otrygghet följer till stor del lokala skillnader i brottslighet. De centrala delarna av ett samhälle uppfattas vanligtvis som särskilt otrygga. Likaså är de som bor i flerfamiljshus på det hela taget mer otrygga än de som bor i småhus. Ett undantag är att boende i småhus ofta är mer oroliga för att utsättas för inbrott i bostaden, vilket överensstämmer med att de löper större risk för att utsättas för just detta brott.

Vardagliga rutiner

Inom kriminologin har det utvecklats en teori som väger in betydelsen av förändringar och olikheter i de vardagliga rutinerna, kallad rutinaktivitetsteorin. Utifrån denna teori är det möjligt att förstå behovet och funktionen av grannsamverkan. Utgångspunkten är att följande tre omständigheter måste sammanstråla i tid och rum för att ett brott ska uppstå:

- en motiverad förövare
- ett lämpligt offer eller brottsobjekt
- frånvaro av kapabel väktare.

För det första behövs det en motiverad förövare - teorin berör dock inte vad som gör vissa personer mer benägna att begå brott än andra. För det andra krävs att det finns ett lämpligt offer eller brottsobjekt. För det tredje får det inte finnas någon som kan avstyra brottet eller tillkalla polis. Man talar om frånvaro av kapabla väktare. Enligt teorin påverkar förändringar i någon av de tre omständigheterna sannolikheten för att brott ska begås.

Följaktligen bestäms brottsnivån till viss del av hur vi organiserar vårt vardagliga liv. Om motiverade gärningsmän ges många tillfällen att angripa attraktiva brottsobjekt, blir brottsnivån följlaktligen hög. Teorin kan bidra till att förklara varför brottsligheten i ett längre perspektiv har ökat parallellt med vårt förändrade sätt att leva. Den ger också ledtrådar till hur man kan påverka brottsligheten genom metoder som grannsamverkan. Att risken för brott kan minskas genom ökad uppmärksamhet från de boendes sida ligger i linje med teorins idéer. Likaså att brottsligheten skulle kunna minskas genom att man gör bostäder till mindre attraktiva brottsobjekt, till exempel genom larm eller bättre lås.

Tre preventiva principer

Inom den moderna kriminologin används många begrepp för att beskriva olika typer av brottsprevention, det vill säga olika slags brottsförebyggande. En indelning som används allt mer är social prevention, situationell prevention och det som på engelska kallas commu-

nity prevention eller neighbourhood prevention. På svenska finns ingen vedertagen motsvarighet till de två sistnämnda begreppen, som i denna skrift benämns grannskapsprevention.

■ **Social prevention** innebär att man försöker påverka personers benägenhet att begå brott.

Brottsbenägenheten utvecklas framför allt i unga år, vilket gör att målgrupperna ofta är barn och ungdomar. Med social prevention vill man bygga upp individens självkontroll och stärka banden till samhället. Det är ett långsiktigt arbete vars resultat ofta syns först efter flera år. Lyckade åtgärder kan dock ha långvariga och långtgående effekter, till exempel att en person avstår från att utnyttja flertalet av de tillfällen till brott som han eller hon möter under sin levnad.

■ **Situationell prevention** tar inte sikte på individers brottsbenägenhet utan på att förändra situationer som kan utgöra brottsstillfällen. Utgångspunkten är bland annat att förövare gör mer eller mindre rationella bedömningar av sannolika vinster och risker. Åtgärderna går ut på att försvåra genomförandet av brott, öka upptäcktsrisken, minska vinsten av brott, försvåra bortförklaringar samt att i vissa fall minska den sociala friktionen, till exempel genom att motverka trängsel i en krogkö. Framgångsrik situationell prevention kännetecknas av snabba resultat.

■ **Grannskapsprevention** innehåller två preventiva komponenter. En går ut på att förändra den sociala atmosfären i ett grannskap genom att stärka banden mellan de boende. Det handlar om att öka de boendes engagemang, känsla av delaktighet, sociala samhörighet - och därigenom den sociala kontrollen. Genom social samvaro kan anonymiteten minska och fler lära känna varandra. Den andra komponenten handlar om att förändra beteendet bland tänkbara brottsoffer och på så sätt minska tillfällena till brott. Grannskapsprevention har på så sätt drag av både social och situationell brottsprevention.

Tre praktiska spår

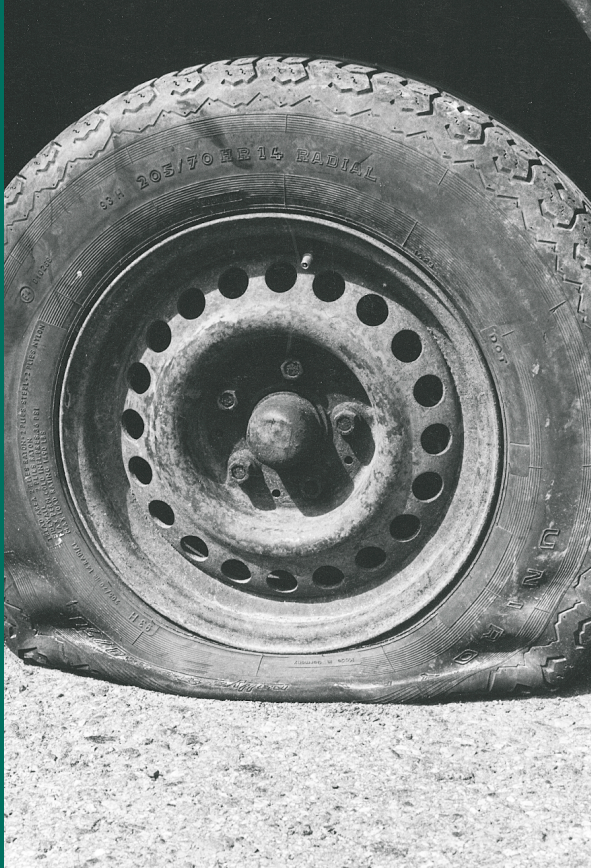
I idéskrift 3 från brå, *Brottsförebyggande åtgärder i praktiken* ges många exempel på praktiska förebyggande verksamheter. Här utvecklas i stället tre praktiska preventiva spår med särskild anknytning till boendet:

- fysisk utformning,
- utvecklad fastighetsskötsel och
- grannsamverkan.

■ *Fysisk utformning* är en typ av åtgärder som tillmäts allt större betydelse för brottsligheten och tryggheten. Det handlar om allt från hur bostadsområden planeras till var en bilparkering placeras och hur den utformas eller förändras. Ledord är bland annat tillhörighet och synlighet. Tillhörigheten syftar på att det tydligt ska framgå hur privat respektive offentlig en plats eller ett utrymme är. Därför finns det många gånger anledning att använda symboliska markörer, exempelvis en grind som man måste öppna för att komma in på en gård. Synligheten tar fasta på den informella kontroll människor utövar enbart genom att finns på plats eller genom att kunna se en plats. Om exempelvis en bilparkering placeras inom synfältet från husen i ett bostadsområde kan detta ge brottsförebyggande effekter.

■ *Utvecklad fastighetsskötsel* kan vara ett sätt att förebygga brott i flerfamiljshus. Fastigheter och områden som signalerar att det finns personer som tar ansvar och bryr sig om hur det ser ut, utsätts inte lika ofta för skadegörelse och andra brott, som områden som ger intryck av att vara lämnade åt sitt öde. Att utveckla fastighetsskötseln kan innebära att skadegörelse åtgärdas snabbare och att fastighetsskötarna får större ansvar för frågor om trygghet och trivsel, inklusive för att fånga upp de boendes önskemål. Konkreta åtgärder som kan bli aktuella är att se över lås, fönster och dörrar, sektionera förrådsutrymmen i källare och på vindar, röja buskage, förbättra belysningen både inom- och utomhus m.m. Det kan också handla om att se till att det är rent, snyggt och prydligt, vilket som redan nämnts kan göra ett område mindre utsatt för brott eller åverkan.

■ Det tredje praktiska spåret är *grannsamverkan*. Till skillnad från de två tidigare nämnda spåren passar grannsamverkan lika bra i områden med småhus som i områden med flerfamiljshus. Dessutom är grannsamverkan en metod som engagerar de boende, vilket kan vara en viktig utgångspunkt för andra brottsförebyggande initiativ. Inte minst kan grannsamverkan ge upphov till både förändringar av den fysiska utformningen och till att fastighetskötseln förbättras. Här kan en grannsamverkansgrupp både agera påtryckargrupp och själv vara aktiv i genomförandet. Boende, boendeföreningar och fastighetsägare har helt enkelt ett gemensamt intresse av att åstadkomma förbättringar.

Det kan vara lättare att hålla intresset vid liv då det finns stora problem att arbeta med. Att verksamheten är lyckad kan alltså paradoxalt nog minska engagemanget för grannsamverkan.

kapitel 3.

Exempel på svenska erfarenheter

I Sverige har grannsamverkan bedrivits sedan mitten av 1980-talet. Metoden har fått stor spridning. Verksamheten kan bedrivas på många sätt och utvecklingsmöjligheterna torde vara stora. I detta kapitel presenteras några olika verksamheter.

Syftet är inte att visa hur grannsamverkan bör bedrivas. Ingen av de återgivna verksamheterna är vetenskapligt utvärderade. Det är alltså inte möjligt att bedöma vilka effekter de haft på brottsligheten och tryggheten. Syftet är i stället att sprida intresset för grannsamverkan. Exempelen är valda för att ge en bild av vad grannsamverkan är och kan vara. Förhoppningsvis kan beskrivningarna också bidra med upp- slag om hur sådana verksamheter kan utvecklas och förbättras.

Strömsbruk, Nordanstig

Grannsamverkan bedrivs på många olika platser i landet och i bostads- områden med olika karaktär. Störst spridning tycks metoden ha fått i småhusområden i stora eller medelstora städer. Men grannsamverkan förekommer även i mindre tätbefolkade trakter. Detta exempel på en relativt traditionell grannsamverkan är hämtat från en liten ort i en liten kommun mitt i Sverige.

Nordanstigs kommun ligger i norra Hälsingland, mellan Sundsvall och Hudiksvall. Kommunen har cirka 11 000 invånare och centralorten heter Bergsjö. Samhället Strömsbruk är en liten kustnära ort i kommunen där det bor omkring 700 personer. Förhållandevis stora arbetsgivare är ortens två industrier. Många pendlar dock till arbeten på andra orter. Bebyggelsen består huvudsakligen av småhus, men det finns också några flerfamiljshus.

I Strömsbruk bedrivs grannsamverkan sedan år 1997. Bakgrunden är att det under en tid begicks förhållandevis många inbrott. En privatperson som drabbats tyckte att något borde göras och vände sig till närpolisen och förhörde sig om möjligheterna att starta grannsamverkan. Polisen ställde sig positiv och erbjöd sig att hjälpa till. Man såg behovet av att engagera allmänheten i att förebygga brott och av att utveckla de sociala kontakterna på orten. Den dagliga samvaron och

ömsesidiga tillsynen av varandra och varandras egendom hade med tiden tunnats ut, bland annat på grund av det faktum att fler numera dagpendlar.

Starten

Man började med att rekrytera kontaktpersoner, vilket gick lätt. Polisen anordnade ett inledande möte där man informerade om grannsamverkan och engagerade tio kontaktpersoner. Privatpersonen som tog det inledande initiativet blev huvudkontaktperson. Av kontaktpersonerna är hälften kvinnor och hälften män, och flertalet är i övre medelåldern.

Därefter inbjöds allmänheten till ett möte som lockade ett 30-tal personer. Intresset var stort och synpunkterna många, vilket bildade en gynnsam grogrund för att komma i gång. Engagemanget som väcktes har sedan dess hjälpt till att föra verksamheten framåt.

Verksamheten

Konceptet som genomsyrat aktiviteterna är det som presenteras i den första uppsättningen handledningsmaterial från ssf: ett system med kontaktpersoner, besiktning av husen, översyn av det mekaniska stöldskyddet, ömsesidig tillsyn av varandras bostäder, skyltning av området m.m. Dessutom har man utvecklat en telefonkedja där deltagarna kan utbyta information, till exempel om det begåtts något brott. I övrigt bygger verksamheten på ett nära samarbete mellan framför allt huvudkontaktpersonen och polisen.

Kontaktpersonerna har fortsatt att träffas några gånger om året. Man har också arrangerat möten vår och höst dit alla boende är välkomna. Vanligtvis brukar det komma mellan 25 och 30 personer till mötena, vilket är mycket i förhållande till ortens storlek. Till dem som föreläst hör företrädare för räddningstjänsten och försäkringsbolag samt en läsmed som man samarbetar med. Närpolischefen har också informerat om brottsprevention utifrån både praktiska och teoretiska infallsvinklar. Kanske har dessa sammankomster bidragit till att grannsamverkan fått så stort genomslag. Däremot har det varit svårt att engagera de boende i flerfamiljshusen, även om några av hushållen där är aktiva.

Resultat

På kort tid lyckades man etablera grannsamverkan i stora delar av Strömsbruk. Skattningar talar om att ungefär hälften av alla hushåll i en eller annan form deltar. Ett ofta påtalat problem med grannsamverkan är att aktivitetsnivån är låg. I Strömsbruk har man dock med framgång upprätthållit intresset och aktiviteten. En bidragande faktor kan vara systemet med en telefonkedja mellan de boende. En annan viktig beståndsdel är de återkommande öppna mötena där information förmedlas och där inbjudna föreläsare medverkar. Avgörande faktorer torde dock vara närpolisens och huvudkontaktpersonens uthålliga engagemang. Genom att några parter tar extra ansvar och ser till att hålla liv i verksamheten kan den inledande entusiasmen bibehållas, även om polisen givetvis inte behöver ha en så framträdande roll.

Det finns inga kontrollerbara belägg för att verksamheten har gett positiva effekter på brottsligheten eller på den upplevda tryggheten. Det totala antalet anmälda brott sägs inte ha förändrats märkbart. Polisen uppger dock att anmälningarna om brott ändrat karaktär. Andelen allvarliga och svårutredda inbrottsstöldar har minskat. Utfallet skulle kunna vara en följd av att grannsamverkan lett till att det begås färre allvarliga brott, i kombination med en ökad anmälningsbenägenhet i fråga om lindrigare brott.

Andra positiva följdverkningar är att man uppfattar att kontakterna mellan de boende ökat, vilket skapat en känsla av samhörighet. Folk uppges ha blivit mer alerta i fråga om vad som händer och mer benägna att själva ta ansvar. I förlängningen antar man att detta har en positiv inverkan på barnen och ungdomarna i området. Huruvida detta också ger långsiktiga effekter är för tidigt att uttala sig om.

Närpolisen uppger att det är mycket positivt att de medverkar i grannsamverkan. De tycker att polisen kan bidra med stadga och att verksamheten stimulerat till ett ökat civilkurage. De menar också att allmänheten blivit mer positivt inställd till polisen. Man ser inte några negativa sidor med projektet, även om man skulle önska att hushållen i flerfamiljshusen i större utsträckning blev involverade. En tanke är också att det lokala brottsförebyggande rådet i kommunen skulle kunna fungera som sammanhållande länk för grannsamverkan i orterna

i kommunen. På så sätt skulle grannsamverkan bli ett permanent inslag i rådets verksamhet.

Ängelholm

Man bör lägga energi på att hålla aktivitetsnivån uppe för att grannsamverkan ska fungera väl. Det är också viktigt att nå ut till områden där behoven är särskilt stora, men där det kan vara lite svårare att mobilisera de boende. Detta gäller som tidigare nämnts särskilt områden med övervägande flerfamiljshus. Även omfattningen av grannsamverkan har betydelse. Ju större utbredning verksamheten har desto mer verkningsfull kan den bli.

Ängelholms kommun ligger i nordvästra Skåne och har cirka 37 000 invånare. I Ängelholm fanns det i mitten av 1990-talet en samverkansgrupp som arbetade med bostadsfrågor. Med i gruppen var politiker, tjänstemän i kommunen, närpolisen, det allmännyttiga bostadsbolaget och hyresgästföreningen. Gruppen fick signaler från boende om att något behövde göras mot brottsligheten, särskilt i ett bostadsområde. Det rörde sig om bostadsrelaterade inbrott, men i lika hög grad om brott mot bilar och cykelstöld. Detta fick gruppen att starta ett projekt som bland annat innefattade grannsamverkan.

Starten

Projektarbetet lades upp i nära samarbete med polisen, men huvudansvarig blev hyresgästföreningen. Bakgrunden var bland annat förändringar inom hyresgäströrelsen som medfört att delar av organisationen blivit mer inriktad på lokalt samarbete och utvecklingsfrågor.

Några mål med satsningen var att:

- kommunikationen mellan de boende skulle öka,
- de boende skulle lära känna varandra,
- de nätverk som skapats skulle leva kvar efter projekttiden,
- boende i både flerfamiljshus och småhus skulle engageras och
- vardagsbrottsligheten skulle minska med 15 procent.

Man valde att i första hand satsa på det bostadsområde där det rapporterats om särskilda behov av brottsförebyggande åtgärder. Området består av drygt 300 hyreslägenheter med så kallade markbostäder, vilket innebär att en liten bit gräsmatta hör till lägenheterna. Befolkningen i området är blandad, med en relativt stor andel barnfamiljer.

Ett första steg blev att rikta en enkät till de boende med frågor om trygghet m.m. Syftet var att få en bild av behoven i området och få reda på hur stort intresset för grannsamverkan var, inklusive beredskapen att bli kontaktperson. I stället för att skicka ut enkäten delade man ut den personligen till varje hushåll. Man etablerade alltså kontakt med de boende samtidigt som man kartlade situationen. För att uppnå en snabb återrapportering av resultaten kallade man till områdesvisa möten, varav ett första hölls redan efter en dryg vecka. På detta sätt engagerades många kontaktpersoner, varav några blev huvudkontaktpersoner.

Verksamheten

I och med att enskilda närpolis i Ängelholm har ansvar för olika geografiska områden, kan huvudkontaktpersonerna lätt komma i kontakt med ansvarig polis. För att upprätthålla huvudkontaktpersonernas engagemang har man arrangerat en särskild sammankomst minst en gång om året. Dessutom träffas de återkommande på egen hand.

På detta sätt har man sedan fortsatt att sprida verksamheten. Genom att hålla möten för mindre områden kan man anpassa informationen till den lokala situationen. Lika viktigt är att de boende får kontakt med varandra och att informella nätverk skapas. Att hyresgästföreningen varit en drivande kraft i projektet har underlättat arbetet med att etablera grannsamverkan i flerfamiljshusen.

Det skriftliga basmaterial man använder sig av är det som ssf producerade i mitten av 1990-talet. Detta har man efter hand kompletterat med egna material, anpassade till bostadsområdet där de ska användas. Man använder också kartor över områdena, vilket ofta är en bra utgångspunkt för diskussioner om situationen i grannskapet. Förutom att de boende får checklistor med punktvisa uppgifter om

hur man skyddar sig mot inbrott, distribueras regelbundet information, bland annat om brott som begåtts i området och vad som kan göras för att det inte ska hända igen. Detta bidrar till att hålla intresset vid liv. Två gånger om året ger också ett försäkringsbolag ut en tidskrift till de boende.

Det är inte ovanligt att någon form av så kallade grannlappar används i grannsamverkan. Systemet innebär att personer som reser bort fyller i en lapp med uppgifter om hur länge de ska vara borta, hur man får tag i dem osv. I Ängelholm har man utvidgat användningen med en trygghetslapp så att pensionärer kan lämna uppgifter om anhöriga med mera, även då de inte ska resa bort. Uppgifterna förvaras i förseglade kuvert hos kontaktpersonerna. Idén, som kom från en av de boende, har fått stort genomslag.

Inledningsvis koncentrerade man sig på att införa grannsamverkan i områden med hyreslägenheter. Men för att möta efterfrågan har man utvidgat verksamheten till att gälla bostadsrättslägenheter och småhus. Även om samordnarna arbetar i hyresgäströrelsen, ser man ingen anledning att utesluta områden där bostäderna ägs av de boende.

För att sprida verksamheten har man också producerat en videofilm med titeln "Du bestämmer själv". Budskapet är att den enskilda tillsammans med andra kan förändra situationen så att det begås mindre brott. Filmen används för att sprida idén om grannsamverkan och för att visa vad det kan innebära i praktiken.

Det mest slående med satsningen på grannsamverkan i Ängelholm är volymen. Den breda satsningen gjorde att man på några få år lyckades sprida verksamheten, från försöksverksamheten i det första området, till att omfatta en stor del av alla hushåll i Ängelholm. Två och ett halvt år efter starten, i mitten av år 2000, fanns det ungefär 300 kontaktpersoner och uppskattningsvis över 4 200 deltagande hushåll. Ansträngningarna för att sprida verksamheten ytterligare har resulterat i fortsatt expansion. De aktiva i projektet betonar vikten av väl förberedda informationsmöten och att flera parter verkligen gör en kraftfull satsning, i det här fallet hyresgästföreningen, polisen och även kommunen och det kommunala bostadsbolaget.

Att hyresgästföreningen är så involverad är speciellt intressant.

Genom att engagera lokala föreningsstyrelser har verksamheten fått en hemvist i en etablerad organisation, vilket har gjort det lättare att få i gång grannsamverkan i områden med övervägande flerfamiljshus. Lösningen har också bidragit till att verksamheten levt vidare och inte stagnerat. De aktiva i projektet framhåller också systemet med att återkommande ge de boende information om situationen och utvecklingen.

Resultat

De som arbetar med projektet bedömer effekterna som positiva. Att få i gång och driva grannsamverkan i så stor omfattning ses som en seger i sig. Dessutom menar man att de sociala kontakterna har utvecklats och att den sociala kontrollen stärkts. Däremot är inte utvecklingen av den polisanmälda brottsligheten entydig, även om lägenhetsinbrotten blivit färre. Andra effekter, enligt de aktiva, är att det blivit mindre nedskräpning i många områden. På vissa gårdar har också skymmande växtlighet ansats och belysningen förbättrats.

Efterfrågan på grannsamverkan uppges vara fortsatt stor. Uppfattningen är också att de som redan ingår i nätverken överlag är tillfredsställda med verksamheten. Bland de äldre är systemet med trygghetslappar uppskattat. Skattningar talar om att ungefär 70 procent av dem som erbjudits att lämna lappar gjort det.

Under år 1999 förändrade det kommunala bostadsbolaget sitt sätt att organisera fastighetsskötseln. Man införde då ett system med bovärdar som har egen budget och ansvar för skötseln av ett begränsat antal fastigheter. Detta hoppas man ska leda till att kommunikationen mellan de boende och bostadsbolaget blir bättre och att nödvändiga åtgärder kan vidtas i ett tidigare skede. Dessutom ska hyresgästerna kunna ta över delar av skötseln och på detta sätt kunna påverka hyran. I Ängelholm tror man att systemet kan ge ännu större möjligheter för grannsamverkan och att verksamheten lättare kan utvecklas till att omfatta andra delar än att förebygga brott, till exempel gemensamma insatser för att öka trivseln och samhörigheten bland de boende.

Det intresse och engagemang som skapats under arbetet med projektet har också gett andra resultat. Den samverkansgrupp som initie-

rade projektet gjorde kommunen uppmärksam på brott och otrygghet av olika slag och därmed på behovet av att bilda en lokal plattform för att gemensamt kunna lösa problemen. Erfarenheterna av den omfattande satsningen på grannsamverkan är en viktig orsak till att det i dag finns ett lokalt brottsförebyggande råd i kommunen.

Rissne

I exemplet från Ängelholm visades hur hyresgästföreningen tagit ett särskilt ansvar i grannsamverkan. I Rissne i Sundbybergs stad utanför Stockholm har en lokalförening inom Civilförsvarsförbundet en speciell roll. Rissne byggdes under 1980-talet och i områdets cirka 3 000 lägenheter bor det omkring 7 000 personer, varav många är barn och ungdomar. Andelen socialbidragstagare är stor och en betydande del av befolkningen har invandrarbakgrund.

I likhet med många andra områden i storstadsregionerna har Rissne inte förskonats från problem av olika slag, inklusive kriminalitet. Man har dock gjort många insatser för att motverka problemen. Bland annat bedriver man grannsamverkan sedan år 1994. Verksamheten startade i ett kvarter. Polisen samarbetade med hyresgästföreningen och bjöd in till stormöten. Vid mötena valde man ut ett antal trapphusombud, som fick grundläggande utbildning av polisen. Därefter har trapphusombuden fungerat som kontaktpersoner. En gång i månaden har de fått information att sätta upp i trapphusen, bland annat om vilka brott som begåtts i området och om aktiviteter i grannsamverkan. Efterhand har verksamheten utvecklats till att omfatta stora delar av Rissne. Materialet som används är det som utvecklats av polisen i Stockholm.

Ett speciellt inslag är att en civilförsvarsförening utbildat åtta av tio trapphusombud, vilket gör att dessa samtidigt fungerar som så kallade hemskyddsombud. (Mer information om Civilförsvarsförbundet finns på sidan 62.) Hemskyddsombuden ska ha goda kunskaper om sin närmiljö och har till uppgift att vara informatörer i både freds- och krigstid. Ombuden får utbildning om risker och skyddsmöjligheter i anslutning till boendet. I Rissne har man exempelvis fått kurser i för-

sta hjälpen, hjärt- och lungräddning, brandfrågor och krishantering. Trapphusombuden har således fått utbildning som de annars inte skulle få. I och med att de även är hemskyddsombud, bidrar de också till att utveckla civilförsvarets verksamhet. Man har exempelvis diskuterat möjligheterna att mer aktivt förbereda och använda hemskyddsombuden i beredskapen för krissituationer av olika slag, exempelvis inom ramen för kommunens krisgrupp.

I Rissne har man noterat att intresset för att delta i grannsamverkan går upp och ner och att relativt många trapphusombud väljer att sluta efter ett tag. Man uppger att det kan vara lättare att hålla intresset vid liv då det finns stora problem att arbeta med. Att verksamheten är lyckad kan alltså paradoxalt nog minska engagemanget. Därför ser man ett behov av att utveckla verksamheten, till exempel de möten som anordnas. Ett förslag går ut på att man ska ha någon form av checklista att utgå från under mötena, vilket skulle ge en bättre struktur.

Vid sidan om grannsamverkan har många andra brottsförebyggande och trygghetsskapande åtgärder genomförts i Rissne. Belysningen har förbättrats i centrum, längs gångstråk och i mörka partier bland bostadsfastigheterna. Eleverna i årskurserna 5 och 6 har fungerat som faddrar åt offentliga konstverk i området, vilket innebär att de sett till att hålla dem rena och fria från klotter. Elever har också tjänat en slant till skolresor genom att hjälpa fastighetsbolaget att hålla rent och snyggt. Dessutom har elever hjälpt till med att sköta fastigheter och gårdar under sommarloven. Föräldravandringar bedrivs i samband med luciafirande, valborgsmässoafton, skolavslutningar och även under vanliga helger. Man har också bedrivit föräldrautbildning i form av studiecirklar. Teman som diskuterats är kriminalitet, droger, gränssättning, utanförskap, föräldrarollen m.m. Det är värt att notera att av de brottsförebyggande åtgärder som genomförts i området var grannsamverkan den första.

Ryd

Det är inte bara föreningar och organisationer som kan bidra till att

grannsamverkan utvecklas. Framför allt kan lokala brottsförebyggande råd ta på sig en framträdande roll.

I Linköping inrättade man redan år 1990 ett brottsförebyggande råd, Librå, med kommunen som huvudman. Rådet har bland annat tagit fram övergripande och lokala trygghetsplaner, varav en gäller bostadsområdet Ryd. I Ryd bor det cirka 8 000 personer, varav flertalet i hyresrätts- eller studentlägenheter. Gruppen som arbetade med Ryds trygghetsplan gjorde kartläggningar av olika slag och drog slutsatsen att det behövdes insatser för att stärka de sociala nätverken och för att stimulera en positiv social kontroll. Receptet fann man inom själva området. I Ryd startades nämligen organiserad grannsamverkan redan i mitten av 1980-talet, dock endast i ett område med småhus. Man anses i själva verket ha varit först i landet med att använda denna brottsförebyggande metod. Nu ville man sätta i gång grannsamverkan också i flerfamiljshusen. Genom ett studiebesök i Skoghall i Värmland fick man en bild av hur arbetet kunde bedrivas.

Lösningen blev att rekrytera och utbilda så kallade trygghetsombud, vilka kan jämföras med kontaktpersoner i ordinär grannsamverkan. Skillnaden är att trygghetsombuden får mer utbildning och har ett mer långtgående uppdrag. Arbetet inleddes med att de deltog i en inventering av den lokala situationen ur trygghetssynpunkt. En enkel enkätundersökning bland de boende visade att många efterfrågade bättre belysning i utomhusmiljön. Därefter inspekterade man området tillsammans med det kommunala bostadsbolaget. Platser som uppfattades som otrygga fotograferades och en lista med förslag överlämnades till kommunens stadsträdgårdsmästare. Resultatet blev att underhållet av gång- och cykelbanor tidigare lades, buskar klipptes ner och belysningen förbättrades, främst på ytor som tillhörde bostadsbolaget, men även på kommunens mark.

Satsningen på att utveckla grannsamverkan har därefter lett till att verksamhet med en stor andel deltagare har kommit i gång på några gårdar. Dessutom bedrivs grannsamverkan i mindre skala på ytterligare gårdar. Tillsammans med andra boende gör trygghetsombuden nattvandringar i området. Dessutom funderar man på att motverka otrygghet genom att närvara på lokalbussarna till och från Ryd. Helt

andra aktiviteter spirar också i anslutning till projektet. Bland annat är trygghetsombuden drivande då det gäller att få till stånd koloniträdgårdar.

Under en ny projektperiod tänker man engagera och utbilda trygghetsombud i andra delar av bostadsområdet. Man planerar då att anordna möten på arabiska och andra invandrarspråk. Man kommer också att införa något man kallar medborgarombud, det vill säga personer som är intresserade av att vara till hjälp med vad man kallar samhällsservice. Det kan handla om att hjälpa personer som inte bott så länge i Sverige till rätta, till exempel vid kontakter med myndigheter. Uppdraget kan förenas med trygghetsombudets, eller fullgöras av andra.

En annan förändring är att det bildats ett lokalt brottsförebyggande råd i Ryd. I princip var det den arbetsgrupp som arbetade fram trygghetsplanen i området som omvandlades till ett råd. Dessutom planerar man för en panel med ungdomar som ska fungera som referensgrupp i olika trygghetsskapande frågor.

Projektet har fått mycket uppmärksamhet. I ett angränsande område har man, inspirerade av verksamheten i Ryd, börjat arbeta på liknande sätt. Dessutom finns det intresse av att anamma modellen på andra orter i länet.

Tyresö

Det finns andra sätt än traditionell grannsamverkan att utveckla trygghetsskapande och brottsförebyggande samarbete kring boendet. I Tyresö kommun utanför Stockholm införde det kommunala bostadsbolaget ett system med bovärdar som fick totalansvar för 200 lägenheter var, vilket är en modell som påminner om gamla tiders portvakter eller vicevärdar. Personer som arbetade med ett organiserat brottsförebyggande arbete uppmärksammade förändringen av fastighetsskötseln och såg en möjlighet att föra in brottsförebyggande aspekter i bovärdarnas arbete.

Ett första steg blev att anordna informationsträffar på polisstationen.

Under träffarna rapporterade polisen om brott som anmälts i området. Bovärdarna informerades om brottsförebyggande arbete, lag och rätt, droger, kriminella livsstilar m.m. På ett tidigt stadium fick bovärdarna också besvara en enkät där de fick ange vilka brott de bedömde förekom i deras område, när och var de skedde och vilka de trodde begick dem. Bovärdarna fick också svara på vad som gjordes för att förhindra brotten och vilka åtgärder som skulle kunna vidtas. Utifrån resultaten av enkäten utarbetade varje bovärd en åtgärdsplan för sitt område, som sedan löpande följts upp och uppdaterats. I åtgärdsplanerna beskrivs den rådande situationen och vad som behöver göras. Man har också kommit överens om en del gemensamma åtgärder.

Systemet med bovärdar har resulterat i många åtgärder och verksamheter, varav flera är sådana som kan ha förebyggande effekter. Det gäller exempelvis insatser för att utveckla kontakterna mellan de boende och engagera dem, samt för att motverka och snabbt åtgärda nedskräpning och skadegörelse. Man har också sett över och åtgärdat bilparkeringar och parkeringshus, till exempel genom att förbättra belysningen. Överhuvudtaget har man sett över belysningen både inom- och utomhus. Bovärdarna uppdaterar också skalskyddet, exempelvis genom att sätta in säkrare dörrar och modernare låssystem. De fungerar dessutom som arbetsledare åt ungdomar som arbetar av skadestånd, till exempel unga som gjort sig skyldiga till skadegörelse mot bostadsbolagets egendom.

I och med att bovärdarna ska arbeta nära hyresgästerna och verka för trivsel och trygghet i området är det naturligt att samarbeta med hyresgästföreningen. Bovärdarna samverkar också med en klottersaneringsfirma. Ett avtal innebär att det klotter som bovärdarna anmäler ska åtgärdas inom 24 timmar. Fotografier av klottret bifogas polisanmälan, vilket polisen har nytta av i sitt utredningsarbete. Bovärdarna samarbetar dessutom med det bevakningsföretag som fungerar som så kallad störmingsjour. Genom att föra statistik över jorens uttryckningar får bovärdarna en bättre bild av var problem förekommer. Bovärdarna har också kontakter med den förening för vuxna nattvandrande som finns i Tyresö. Utöver detta har samarbetet mellan bovärdarna och polisen vidareutvecklats. Bovärdarna får kontinuerligt upp-

gifter om anmälda brott. De har även en upparbetad kanal där de via fax kan förmedla information och ställa frågor.

Med avstamp i fastighetskötseln har man alltså utvecklat flera funktioner som mycket väl kan rymmas inom ramen för grannsamtal.

Grannsamverkan innehåller också en annan preventiv komponent – en strävan att utveckla kontakterna mellan de boende.

kapitel 4.

Utvecklings- möjligheter

Grannsamverkan är en etablerad brottsförebyggande metod som visat sig livskraftig. På 30 år har den fått stor spridning runt om i världen. Ingen vet hur många hushåll som deltar, men bara i Sverige kan det röra sig om tiotusentals. Verksamheterna är lite olika, men har några gemensamma drag. Det handlar om ett brottsförebyggande nätverk där deltagarna ser över sitt inbrottskydd och stärker tillsynen av området och varandras bostäder.

Annat än brott

Grannsamverkan utvecklas och beskrivs ofta som en verksamhet med ett tydligt överordnat syfte – att de boende förändrar sitt beteende i egenskap av tänkbara brottsoffer. Men grannsamverkan innehåller, som tidigare berörts, också en annan preventiv komponent – en strävan att utveckla kontakterna mellan de boende. Många andra frågor än problem med brott kan lösas i samverkan. Det kan handla om att man hjälps åt för att hålla snyggt i grannskapet, eller helt enkelt för att höja trivseln. Trafikfrågor är ett annat exempel på gemensamma intressen grannar emellan. Säkerhetsfrågor, som brandfara eller barns utsatthet, är också typiska gemensamma angelägenheter.

Det direkta brottsförebyggandet och de mer allmänna intressefrågorna kan med fördel förenas i en organisation för grannsamverkan. Dels tangerar de varandra, eftersom kvalitetshöjande arbete på ett eller annat sätt kan ha brottspreventiva bonuseffekter (ett exempel kan vara att utemiljöerna i ett kvarter används aktivt). Dels kan det allmänt sociala arbetet ge det brottspreventiva arbetet ökad stadga. En grannsamverkan med ett brett aktivitetsprogram kan locka fler att engagera sig, och kan därför bli mer långlivad än en mer ensidig verksamhet. Utöver brottsförebyggande effekter och ökad livskvalitet för de boende kan en sådan verksamhet ge positiva ekonomiska effekter, till exempel lägre kostnader för underhåll och ett högre marknadsvärde.

Annat än bostadsbrott

Grannsamverkan är av tradition mest inriktad på att förebygga inbrott och stölder i bostäder. Bostadsinbrott är ett allvarligt brott som många gånger är kraftigt integritetskränkande. Den statistiska risken för att

utsättas för inbrott eller stöld i bostaden är dock liten. Däremot finns det andra tillgreppsbrott som är vanliga i många boendemiljöer. Framför allt gäller detta fordonsrelaterade brott, som tillgrepp av bil, stölder ur och från motorfordon, cykelstölder och skadegörelse på motorfordon. Tillsammans står dessa brott för omkring en tredjedel av alla anmälda brott mot brottsbalken. Brott mot bilar och cyklar är också brott som allmänheten enligt frågeundersökningar upplever som det största problemet i det egna bostadsområdet.

Grannsamverkan kan alltså utvidgas till att omfatta förebyggande av bilrelaterade brott och cykelstölder. Det kan handla om att man gör gemensamma inventeringar av möjligheterna att parkera fordon säkert och åtgärder för att göra detta möjligt. Dessutom kan den reguljära verksamheten med förbättrat stöldskydd och ömsesidig tillsyn även omfatta fordon. Lika väl som man ser till varandras hus eller lägenheter, kan man hålla ett öga på varandras bilar, motorcyklar, mopeder och cyklar. En annan brottstyp som kan motverkas genom grannsamverkan är skadegörelse, framför allt i områden med flerfamiljshus. Att på detta sätt anpassa verksamheten till brott som är vanliga i bostadsområden och som många uppfattar som ett allvarligt problem kan bidra till att öka intresset för att delta och för att engagera sig långsiktigt.

Annat än småhus

Hittills har grannsamverkan fått störst genomslag i småhusområden. Det finns dock inget som motsäger att grannsamverkan kan bedrivas på ett bra sätt i områden med mest flerfamiljshus, där behoven av förebyggande och trygghetsskapande åtgärder många gånger är större. Däremot finns det mycket som talar för att det behövs särskilda lösningar för att etablera och hålla grannsamverkan vid liv i sådana områden. Det kan till exempel vara nödvändigt att några tar extra stort ansvar. Det behöver dock inte nödvändigtvis röra sig om myndighetspersoner. Vanligtvis krävs det emellertid att fastighetsägaren är engagerad. I exemplet från Ängelholm visades hur hyresgästföreningen bidrog, medan det i Rissne var en civilförsvarsförening som tog ett särskilt ansvar.

Anslutning

Grannsamverkan fungerar bättre ju fler boende i ett område som ansluter sig. En verksamhet som lockar för få personer fungerar inte. Många faktorer kan påverka intresset för att vara med, till exempel situationen i området och hur väl man känner till vad grannsamverkan är. Vanligtvis är intresset större i småhusområden, bland personer som äger sina bostäder och bland personer i medelåldern.

Det går att vidta åtgärder för att stimulera verksamheten, i alla typer av områden. Till stor del handlar det om hur man informerar om verksamheten. I exemplet från Ängelholm inledde man arbetet med att dela ut en enkät genom att gå runt och knacka dörr hos samtliga hushåll i området. Många med erfarenhet betonar också vikten av att vara ihärdig och inte ge upp. Ibland är det helt enkelt nödvändigt att göra upprepade ansträngningar för att locka deltagare. Det förekommer också att försäkringsbolag ger olika slags rabatter till hushåll som deltar i grannsamverkan, till exempel genom att erbjuda lägre självrisk. Allt fler lägger också ut uppgifter om sin grannsamverkan på Internet, vilket kan vara ett bra sätt att snabbt sprida information och därigenom öka intresset för att delta.

Aktivitetsnivå

En ofta påtalad svaghet med grannsamverkan är att aktiviteten kan dö ut efter en inledningsvis hög aktivitetsnivå. Därför bör man försöka lägga in moment i verksamheten som bidrar till att upprätthålla intresset och engagemanget. Ett exempel på detta är så kallade trygghetslappar för äldre, som i exemplet från Ängelholm. Återkommande möten med inbjudna föredragshållare, eller andra attraktiva inslag, är andra sätt att hålla verksamheten vid liv, vilket framgår av exemplet från Stömsbruk och Ryd. Att använda Internet för att snabbt sprida information kan också bidra till att intresset upprätthålls. Om försäkringsbolag stöder grannsamverkan genom att till exempel erbjuda lägre självrisk, ökar sannolikheten för ett fortsatt engagemang. En annan väg att hålla aktiviteten i gång är att bygga ut verksamheten till att även omfatta andra brott än bostadsrelaterade brott och även andra problemområden, exempelvis den gemensamma trivseln.

Avslutning

En del i konceptet med grannsamverkan är att skyltar och dekalers sätts upp i områden där det bedrivs verksamhet. Detta steg vidtas när verksamheten är etablerad, vilket bland annat brukar innebära att huvudkontaktpersoner och kontaktpersoner har utbildats, de boende informerats om hur verksamheten ska bedrivas och att det mekaniska stöldskyddet setts över. Visserligen är det innehållet och inte skyltarna som förebygger brott. Men skyltarna ger signaler både till boende och besökare om att det finns ett pågående samarbete för att förebygga brott. För att idén ska fungera är det förstås nödvändigt att det verkligen bedrivs verksamhet i områden som skyltats. I annat fall kan tilltron till metoden undergrävas, vilket försvagar den preventiva potentialen. Därför är det viktigt att någon ansvarar för att ta bort skyltar och dekalers om nätverket tunnas ut och aktivitetsnivån avtar.

Avigsidor

I de utvärderingar som gjorts av grannsamverkan diskuteras några tänkbara avigsidor. Det saknas dock forskningsresultat om vilka negativa effekter dessa kan ha.

En avigsida som ibland påtalas är att grannsamverkan innebär att personer med hög materiell standard förmår andra att övervaka deras ägodelar. Grannsamverkan befaras alltså bli ett sätt för ekonomiskt starka personer att få gratis övervakning. Det finns tecken som tyder på att personer som är med i grannsamverkan tenderar att ha förhållandevis hög utbildning och inkomst. En annan erfarenhet är att deltagarna ofta tillhör dem som har bott länge i ett område. Grannsamverkan är också vanligast i områden där de boende äger sina bostäder. Det finns dock omständigheter som pekar i en annan riktning. Om det är de mer resursstarka i ett område som engagerar sig i grannsamverkan, kan det innebära att de hjälper varandra snarare än utnyttjar andra. En annan erfarenhet är att grannsamverkan är vanligast i homogena områden, vilket minskar sannolikheten för denna form av snedvridning. Det måste också framhållas att de största vinsterna med grannsamverkan av allt att döma kan inkasseras i områden där problemnivån är förhållandevis hög, vilket ofta är i områden med övervägande resurssvaga hushåll.

En annan kritik går ut på att grannsamverkan leder till att en liten krets hushåll får oproportionerligt stor del av polisens knappa resurser. En starkt bidragande orsak till att grannsamverkan fått så stort genomslag i Sverige är polisens engagemang. Även om andra aktörer visar allt större intresse för att initiera och driva grannsamverkan, kommer polisen även i framtiden att ha en funktion att fylla. Detta gör att hushåll som engagerar sig i grannsamverkan också i vissa fall får del av polisens resurser, i motsats till många hushåll som inte ingår i ett sådant samarbete. I denna bemärkelse kan det alltså löna sig att vara aktiv.

Ytterligare kritik mot grannsamverkan går ut på att verksamheten allt för ensidigt är inriktad på de relativt ovanliga bostadsrelaterade brotten, i stället för mot vanligare problem som brott mot bilar, cykelstöld och skadegörelse. Inbrott och stöld i bostäder är brott som upplevs som allvarliga och integritetskränkande. Därför är det möjligt att motivera privatpersoner att medverka till att förebygga sådana brott. I de svenska informationsmaterialen om grannsamverkan lyfter man dock fram möjligheterna att förebygga fordonsrelaterade brott. Detta utesluter inte att det är önskvärt att i större utsträckning uppmärksamma såväl andra brott än de bostadsrelaterade brotten, som trygghet och trivsel i vidare mening. Detta torde vara särskilt viktigt om man ska lyckas etablera verksamheter i områden med flerfamiljs-hus med svaga sociala band mellan de boende.

Det har också hävdats att grannsamverkan innebär att grannar uppmanas att spionera på varandra. Ett inslag i grannsamverkan är alltid att deltagarna ska hålla uppsikt efter misstänkta händelser och situationer och vid behov rapportera till sin kontaktperson eller till polisen. Vanligtvis finns det också ett system där de boende tittar till varandras bostäder då de står tomma. På detta sätt innebär grannsamverkan att tillsynen av varandra och varandras tillhörigheter stärks, vilket enskilda personer kan uppleva som onödigt och ovälkommet. En del personer vill exempelvis inte ha så mycket samvaro med sina grannar. Detta måste respekteras. Grannsamverkan ska handla om att ta tillvara det intresse som finns för att öka kontakterna i ett område, inte om att utsätta grannar för ovälkommen kontroll.

Avslutningsvis har det framförts farhågor för att grannsamverkan

utvecklas till någon form av medborgargarden, alltså att grupper av boende tar lagen i egna händer och utför uppgifter som rättsväsendets myndigheter ska sköta. Verksamheter som innebär att privatpersoner engageras för att förebygga brott måste givetvis förberedas noga. Till exempel måste alla inblandade parter vara införstådda med vilken rollfördelning som gäller. Rollfördelningen måste i sin tur utgå från högt ställda etiska krav. Det finns dock några omständigheter som motverkar att grannsamverkan utvecklas negativt. Så gott som alltid föregås organiserad grannsamverkan av viss utbildning av kontaktpersoner och huvudkontaktpersoner. I ett senare skede ges information till dem som deltar i nätverket. Vanligtvis har polisen en framträdande roll i dessa delar och överhuvudtaget står i regel polisen eller någon annan stabil instans som garant för verksamheten. I de handledningsmaterial som används betonas vikten av att inte utsätta sig själv eller andra för fara. Utbildning och föreberedelse av detta slag motverkar av allt att döma tendenser till medborgargarden. Dessutom torde det vara mindre vanligt att personer som väljer att medverka i ett långsiktigt samarbete mellan grannar och andra aktörer, samtidigt är personer som tenderar att lösa problem med våld eller andra illa valda metoder.

Avgränsningar

De risker som trots allt finns för att grannsamverkan inte bedrivs på ett ansvarsfullt sätt ger anledning att diskutera några etiska gränsdragningar. En viktig princip är att tillsyn och övervakning som utförs av lekmän inte i första hand ska riktas mot personer, utan mot platser och omständigheter som gör brott möjliga. En verksamhet som innebär att främmande eller på olika sätt avvikande personer misstänkliggörs är givetvis oönskad. Det kan leda till att enskilda pekats ut på lösa grunder och trakasseras, vilket dels kan vara brottsligt i sig, dels står i motsatsförhållande till syftet att förbättra det sociala klimatet. Däremot bör man förstås rapportera pågående brottslighet till polisen.

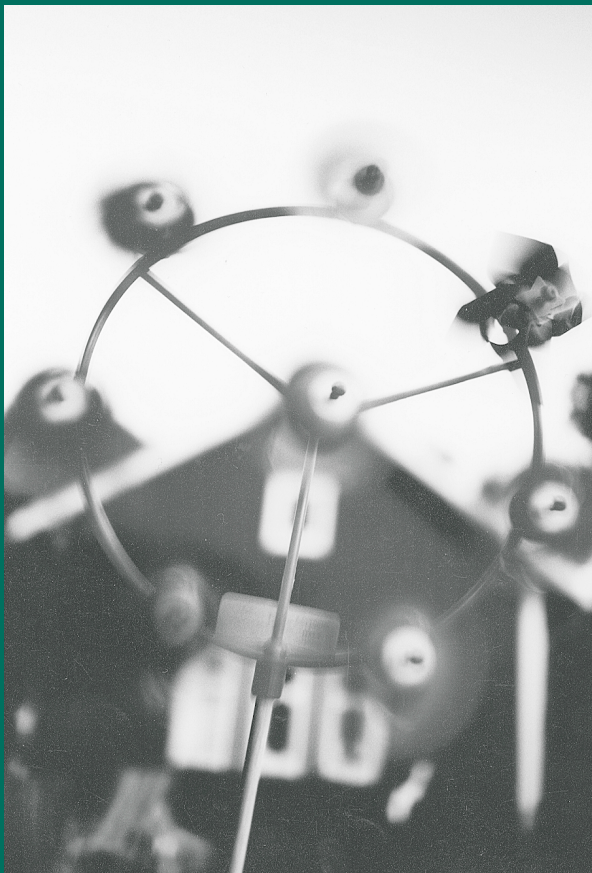
I många verksamheter sammanställs och sprids information av olika slag, till exempel genom informationsblad som sätts upp på anslagstavlor eller via webbplatser på Internet. Tyvärr finns det också exempel på information som innehåller uppgifter om enskilda personer,

exempelvis beskrivningar av personer som på en eller annan grund misstänks kunna begå brott. Lika olyckligt är det förstås om uppgifter sprids om personer som dömts och lagförts för tidigare brottslighet. Två viktiga principer i det svenska rättstänkandet är att ingen ska dömas innan den befunnits skyldig i ett rättsligt förfarande, och att den som dömts och avtjänat sitt straff har sonat sin gärning. Dessa lika viktiga som enkla principer ska naturligtvis inte frångås när det gäller grannsamverkan. I annat fall riskerar grannsamverkan att bidra till ökade motsättningar och ett försämrat socialt klimat, i stället för att ge den eftersträlvade ökade tryggheten.

Ansvaret

I många av landets kommuner finns det nu lokala brottsförebyggande råd eller motsvarande samarbetsorgan som samordnar det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Råden är organiserade på olika sätt och har olika funktion. Genom råden är det möjligt att på ett strukturerat sätt involvera medborgarna och samtidigt engagera de aktörer som har störst möjligheter att motverka brott och otrygghet. Det är förstås viktigt att råden inte enbart blir diskussionsklubbar, utan att de har konkreta uppdrag och verksamheter. En av många verksamheter som lokala brottsförebyggande råd kan arbeta med är grannsamverkan. Polisen måste naturligtvis vara med, men kommunen och ett lokalt råd kan mycket väl ta sig an det övergripande ansvaret för att sprida, upplysa om, stimulera och på andra sätt stödja grannsamverkan. I idéskrift 1 från *brå*, *Bygga upp brottsförebyggande arbete*, diskuteras hur lokala brottsförebyggande råd kan organiseras och drivas.

För att grannsamverkan ska fungera väl är det viktigt att det finns bra handledningsmaterial att tillgå. *ssf* har tillhandahållit material sedan mitten av 1990-talet. Detta är en viktig orsak till att grannsamverkan fått så stor spridning i Sverige. Det nya material som *ssf* tillhandahåller från år 2000 har anpassats till förändringarna på det brottsförebyggande området. Tidigare presenterades polisen som den viktigaste aktören i grannsamverkan. I det nya materialet lyfts kommunerna och de lokala brottsförebyggande råden fram som instanser som intresserade kan vända sig till.

Många gånger är det bra att utvidga verksamheten till att inte bara omfatta åtgärder för att förebygga brott. Det kan handla om trygghet och säkerhet i vidare mening eller om trivsel och inflytande.

kapitel 5.

Lokala brotts- förebyggande råd

Identifiera behov

En av de uppgifter som ett lokalt brottsförebyggande råd i allmänhet har är att kartlägga problem- och resurssituationen. Detta kan göras på många olika sätt. Det handlar om att i någon form inhämta kunskap om vilka problem som är framträdande och var problemen förekommer samt vilka resurser som kan sättas in för att motverka problemen. Metoder som förekommer är frågeundersökningar, analyser av brottsstatistik, observationsstudier eller att personer med särskilda kunskaper, så kallade nyckelpersoner, tillfrågas. I en sådan process kan ett behov av brottsförebyggande åtgärder i anslutning till boendet bli synligt. En bland många åtgärder som då kan vidtas är att initiera grannsamverkan. En uppgift för ett lokalt brottsförebyggande råd, eller motsvarande samarbetsorgan, är alltså att identifiera behov av och intresse för grannsamverkan. I idéskrift 4 från *brå*, *Kartläggning, problemanalys & prioriteringar*, beskrivs olika metoder för kartläggning av lokala problembilder. Hur man kan använda digitala och andra kartor i samma syfte beskrivs i idéskrift 5, *Brott på karta*.

Inhämta och sprida information

En tanke med ett lokalt brottsförebyggande råd är att det ska vara en kunskapsbas då det gäller brottsförebyggande arbete. Rådet bör därför inhämta och sprida information om olika brottsförebyggande åtgärder. Grannsamverkan är en typ av brottsförebyggande åtgärd som är efterfrågad och som vanligtvis inte är förenad med stora kostnader. Mot denna bakgrund finns det många gånger anledning för lokala brottsförebyggande råd att samla in och distribuera information om grannsamverkan. Material för såväl kontaktpersoner som medverkande hushåll kan till exempel beställas kostnadsfritt från *ssf*. Dessutom kan råden sprida erfarenheter av de verksamheter som redan bedrivs.

Starta

Då grannsamverkan startas krävs det att någon tar ansvar för att grundläggande utbildning av kontaktpersoner kommer till stånd, att de boende informeras och görs delaktiga, att verksamheten ges en bra

form m.m. Ansvaret kan tas av de boende själva, polisen, en hyresgästförening eller av flera aktörer i samverkan. Eftersom dessa och andra i sammanhanget viktiga aktörer vanligtvis medverkar i ett lokalt brottsförbyggande råd, kan initiativet mycket väl komma från rådet. Rådet kan vara den sammanhållande aktör som driver på och ser till att grannsamverkan etableras. Om rådet på detta sätt engagerar sig kan det också betyda mycket för verksamhetens legitimitet, vilket i sin tur kan vara positivt för de boendes vilja att medverka.

Stödja

Lika viktigt som att få en bra start är att verksamheten fortsättningsvis bedrivs på ett bra sätt. Förutom att locka tillräckligt många deltagare måste den bedrivas ansvarsfullt. Det finns ofta ett behov av åtgärder för att upprätthålla aktivitetsnivån, till exempel genom föreläsningar eller andra attraktiva inslag. Det lokala brottsförbyggande rådet kan se till att polisen eller bostadsbolagen ger de medverkande information om situationen och utvecklingen i området, vilket kan bidra till att intresset hålls vid liv och att verksamheten får en bra form. Genom att löpande inhämta information om verksamheten kan rådet också bedöma behovet av särskilda insatser, exempelvis utbildningar.

Utvidga

Många gånger är det bra att utvidga verksamheten till att inte bara omfatta åtgärder för att förebygga brott. Det kan handla om trygghet och säkerhet i vidare mening eller om trivsel och inflytande. I lokala brottsförbyggande råd medverkar ofta, eller finns upparbetade kontakter med, parter som behöver involveras i sådana satsningar, till exempel bostadsbolag och kommunala företrädare. Dessutom finns det ofta särskilda behov av att bedriva grannsamverkan i områden med flerfamiljshus. Sådana verksamheter kräver ibland mer omfattande insatser, vilket gör att behovet av samordning blir större. Att initiera och stödja insatser av detta slag kan vara en lämplig uppgift för ett lokalt brottsförbyggande råd.

Utvärdera

Det är viktigt att det brottsförebyggande arbetet kvalitetsgranskas. Detta gäller också grannsamverkan. Genom att följa upp och utvärdera verksamheten får man bättre underlag för att göra korrigeringar eller för att fatta beslut om vidare satsningar. Ett lokalt brottsförebyggande råd kan verka för att de lokala verksamheterna dokumenteras. De kan också bedöma möjligheterna att genomföra utvärderingar. Det kan handla om allt från internt genomförda granskningar till externt genomförda vetenskapliga utvärderingar. I idéskrift 4 från **brå**, *Utvärdering & dokumentation*, ges vägledning i hur förebyggande verksamheter kan utvärderas med förhållandevis enkla medel.

Några aktörer

Vid sidan om polisen, kommunerna och lokala brottsförebyggande råd finns ytterligare aktörer som kan bidra med värdefulla insatser i samband med grannsamverkan. Några av dessa presenteras här.

Svenska Stöldskyddsföreningen

Svenska Stöldskyddsföreningen (ssf) är en ideell förening som samarbetar med polisen och försäkringsbolagen för att förebygga brott. Till kärnverksamheterna hör provning och certifiering av säkerhetsprodukter och företag, samt märkning, registrering, utbildning och information till företag och allmänhet. Föreningen har lokalstyrelser som arbetar med brottsförebyggande arbete i Gävle, Göteborg, Malmö, Luleå, Stockholm, Sundsvall, Umeå och Östersund.

ssf har tagit fram och tillhandahåller ett informations- och handledningsmaterial om grannsamverkan. Materialet, som är det mest använda i Sverige, kan beställas kostnadsfritt från ssf. Detsamma gäller de skyltar och dekalerna, som anger att grannsamverkan bedrivs i ett område. Där finns även information om hur privatpersoner kan skydda sig mot brott, och om certifierade produkter.

ssf kan nås på www.stoldskydd.se

Försäkringsbolagen

I och med det skadereducerande arbetet engagerar sig försäkringsbolagen i olika åtgärder för att minska brottsligheten. Försäkringsbranschen har på många sätt stöttat introduktionen av grannsamverkan. Bland annat har man bidragit vid framställandet av informationsmaterial samt skyltar och dekalerna. Dessutom ställer försäkringsbolagen ofta upp i det praktiska arbetet med att dra i gång grannsamverkan på lokal nivå, till exempel genom att bistå med utbildning.

Branschorganisationen Försäkringsförbundet nås på www.forsakringsforbundet.se

Räddningstjänsten

I många fall utvidgas grannsamverkan till att även inbegripa förebyggande av brand, vattenskador m.m. Kunskaper inom dessa områden finns inom den kommunala räddningstjänsten, som ofta är behjälplig med information och utbildning. Räddningstjänsten kan också engageras för att hjälpa till att besiktiga ett område ur ett skadeförebyggande perspektiv.

Fastighetsägarna

Intresset för att bedriva grannsamverkan i områden med flerfamiljshus ökar. Aktiva boende ökar möjligheterna att utveckla och effektivisera förvaltningen. Önskemål från de boende kan vara utgångspunkten för förbättringar som gör en fastighet eller ett helt område mer attraktivt. På detta sätt kan grannsamverkan bidra till lägre förvaltningskostnader för fastighetsägarna och ökad trivsel bland hyresgästerna. Inte minst mot denna bakgrund visar fastighetsägarna ofta ett intresse av att stödja grannsamverkan, där de också har mycket att bidra med. Genom deras medverkan kan till exempel nödvändiga förändringar av skal skyddet och i den fysiska miljön komma till stånd. Sveriges fastighetsägare, som organiserar privata fastighetsägare i hela landet, nås på www.swefast.se

Riksorganisationen för de kommunägda fastighetsbolagen, **sabo**, nås på www.sabo.se

Hyresgäströrelsen

Hyresgäströrelsen är en partipolitiskt obunden rörelse som organiserar närmare 600 000 medlemmar i ungefär 3 000 lokala föreningar. Riksorganisation är Hyresgästernas riksförbund. Hyresgäströrelsen arbetar bland annat för bra bostäder, rimliga hyror, inflytande och trygghet. Inom många lokala föreningar finns ett ökande intresse för att stödja och delta i åtgärder för att minska brottsligheten och öka tryggheten i och kring boendet, till exempel i form av grannsamverkan.

Hyresgästernas riksförbund nås på www.hyresgasterna.se

Bostadsrättsföreningar

Allt fler flerfamiljshus förvaltas av bostadsrättsföreningar. Föreningarna är ofta bra plattformar för att bedriva grannsamverkan i syfte att öka tryggheten. De enskildas engagemang i boendet ökar förutsättningarna för en god aktivitetsnivå. I föreningarna finns också den struktur som behövs för att hysa grannsamverkan, även om fler aktörer behöver involveras.

Sveriges bostadsrättsföreningars centralorganisation, **sbc**, som organiserar bostadsrättsföreningar i hela landet, nås på www.sbc.se

Den bostadskooperativa rikorganisationen **hsb**, nås på www.hsb.se

Villaföreningar

Grannsamverkan har varit lättast att introducera i småhusområden. Det faktum att de boende äger sitt eget hus bidrar till intresset för samarbete med grannarna för att lösa gemensamma problem. Villaägarnas riksförbund organiserar omkring 160 000 medlemmar med villor, radhus och fritidshus i 600 lokala föreningar. Villaägarföreningarna kan spela en viktig roll i arbetet med att upprätthålla aktiviteten där det finns grannsamverkan och för att sprida verksamheten till fler områden.

Villaägarnas riksförbund nås på www.villariks.se

Civilförsvarsförbundet

Civilförsvarsförbundet är en frivilligorganisation inom totalförsvaret som organiserar drygt 35 000 ideellt arbetande personer i 300 lokala föreningar. Förbundets viktigaste uppgift är kompetenshöjande åtgärder riktade mot allmänheten. Syftet är att ge människor färdigheter att förebygga och klara av olika nödsituationer – såväl i fredstid som i krig. Till kärnområdena hör trygghet och säkerhet för enskilda. Inom lokala föreningar har man engagerat sig i grannsamverkan, som har flera beröringspunkter med förbundets övriga verksamhet.

Civilförsvarsförbundet nås på www.civil.se

Mer information

Brottsförebyggande rådet (**brå**) är en myndighet under justitiedepartementet. **brå**:s uppgift är att främja brottsförebyggande arbete genom utveckling, utvärdering, forskning och information inom det kriminalpolitiska området. **brå** ansvarar också för Sveriges officiella kriminalstatistik.

Stöd till det lokala brottsförebyggande arbetet är en av **brå**:s huvuduppgifter. Nyhetsbrevet Loopen – särskilt riktat till lokala brottsförebyggare – nås per e-post loopen@bra.se

Internetadressen till **brå** är www.bra.se

På samma webbadress finns ansökningsblanketter och riktlinjer för dem som vill söka ekonomiskt stöd till lokala projekt. Där finns också en kontaktdatabas där ett stort antal lokala brottsförebyggande råd presenteras.

Tidigare utgivna skrifter i denna serie är:

Bygga upp lokalt brottsförebyggande arbete

Lokalt brottsförebyggande arbete – idéskrift # 1

Kartläggning, problemanalys & prioriteringar

Lokalt brottsförebyggande arbete – idéskrift # 2

Brottsförebyggande åtgärder i praktiken

Lokalt brottsförebyggande arbete – idéskrift # 3

Utvärdering & dokumentation

Lokalt brottsförebyggande arbete – idéskrift # 4

Brott på karta

Lokalt brottsförebyggande arbete – idéskrift # 5

Annan litteratur

Bennett, T. (1990). Evaluating Neighbourhood Watch. Cambridge Studies in Criminology. Cambridge: Gower, Aldershot.

brå (2000a). Brott och otrygghet i Borlänge. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

brå (2000b). Brott och otrygghet i Örebro. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Lab, S. P. (1997). Crime Prevention: Approaches, Practices and Evaluations. Cincinnati, Ohio: Andersson Publishing.

Sherman, L. W. m.fl. (1997). Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising. A Report to the United States Congress. Prepared for the National Institute of Justice.

Undstad, M. (1995). Slutevaluering av Prosjekt Nabohjelpsområder. Prosjektrapport 179 – 1995. Byggforsk, Norges byggforskningsinstitutt.
